

EEN ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING IN DE KERKSTRAAT

Carmen Harmsen

© 2016 Gemeente Nijmegen, Bureau Leefomgevingskwaliteit, Archeologie

Een archeologische begeleiding in de Kerkstraat

C. Harmsen

Vormgeving: R.M.H.C. Mols

Tekstredactie: H. van Enckevort

In opdracht van: gemeente Nijmegen

Autorisatie: H. van Enckevort

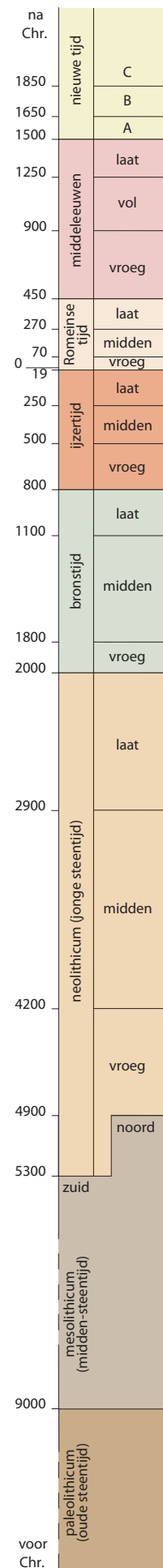
ISSN 2212-5337

Niets van deze uitgave mag worden veeelvoudigd in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o, het besluit van 29 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

De Gemeente Nijmegen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

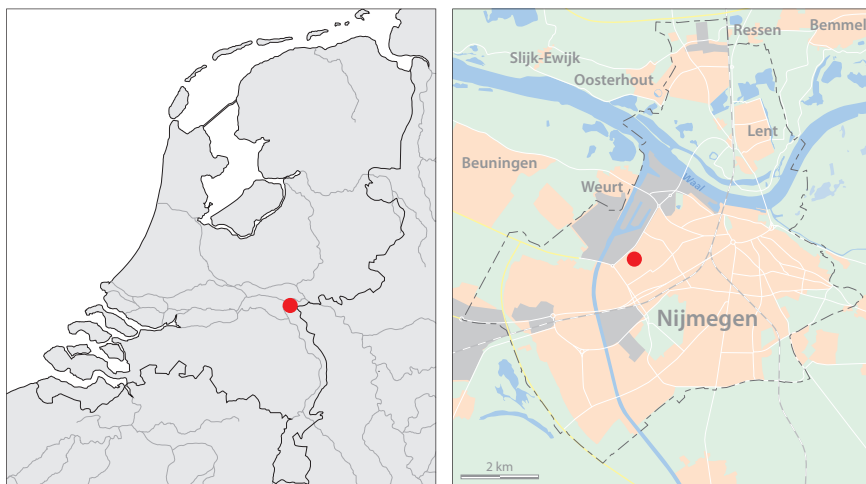
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without the written permission from the publisher.

EEN ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING IN DE KERKSTRAAT

1 INLEIDING

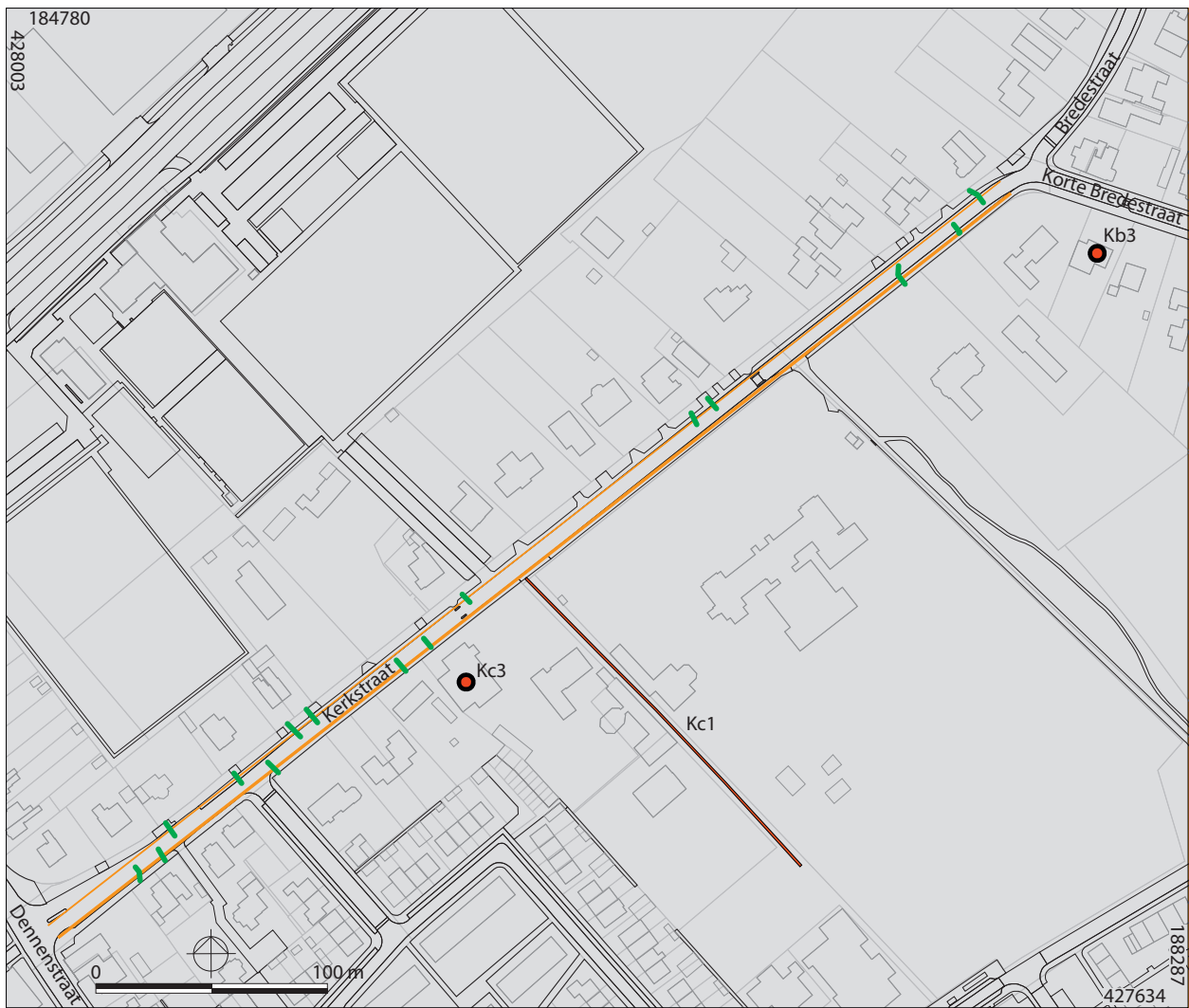
Tussen 25 juni en 5 augustus 2015 heeft Bureau Leefomgevingskwaliteit/Archeologie van de gemeente Nijmegen (BLAN) in opdracht van het Projectbureau Stadsingenieurs van de gemeente Nijmegen een archeologisch onderzoek uitgevoerd in de Kerkstraat in Nijmegen (fig. 1). Het onderzoek bestond uit een archeologische begeleiding (onder protocol opgraven) van het vernieuwen van huisaansluitingen van het riool en het vervangen van kabels en leidingen. Het grondverzet is uitgevoerd door de aannemers (Gebr. Remmits BV voor de huisaansluitingen en Van Gelder voor Liander). Alle werkzaamheden zijn uitgevoerd volgens de richtlijnen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 en de richtlijnen zoals die zijn vastgelegd in de Werkinstructies van het bureau.

Figuur 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

RM

projectcode:	Kc4
provincie:	Gelderland
gemeente:	Nijmegen
plaats:	Nijmegen
straat:	Kerkstraat
kadastrale gegevens:	NBH00, sectie H, nr. 565/1431
kaartblad:	40C
RD-coördinaten:	184.800/427.670 (zuidwest) 185.215/427.990 (noordoost)
opdrachtgever:	gemeente Nijmegen, projectbureau stadsingenieurs, contactpersoon J. Dibbits
bevoegd gezag:	gemeente Nijmegen, contactpersoon P. Franzen
projectverantwoordelijke:	C. Harmsen
Archis3-onderzoeksmeldingsnummer:	2684165100
soort onderzoek:	archeologische begeleiding conform protocol opgraven
oppervlak van het onderzoek:	ca. 500 m ²
voormalig grondgebruik:	straat

Figuur 2. Werkputkaart met in groen de huisaansluitingen, in oranje de kabel- en leidingsleuven. Voorts de locaties van de projecten Kc1, Kc3 en Kb3.

RS

uitvoering van het veldwerk:	25 juni – 5 augustus 2015
ABK-code en -status:	Z-29 (Hees), terrein van zeer hoge archeologische waarde (waarde 3)
complex en ABR-codering:	nederzetting onbepaald (NX)
periode(n):	nieuwe tijd (NT)
veldteam:	Heroen Damen (metaaldetectie), Carmen Harmsen (KNA-archeoloog), Bas Kokke (metaaldetectie)
coördinatie:	K. Brok, M. van Dam
beheer en plaats documentatie:	gemeentelijk depot voor bodemvondsten Nijmegen

2 ARCHEOLOGISCH, HISTORISCH EN LANDSCHAPPELIJK KADER

Het plangebied is volgens de archeologische beleidskaart van de gemeente Nijmegen gelegen in zone Z-29, het gebied rond de historische kern van het voormalige dorp Hees. Dit is een zone met een zeer hoge archeologische waarde (waarde 3). Hoewel tijdens de stadsuitbreidingen in de jaren zestig van de vorige eeuw het voormalige dorp Hees overbouwd is, staan er veel huizen die van voor die tijd dateren. In de oude dorpskern is de ontwikkeling van het dorp Hees gedurende de laatste twee eeuwen nog goed zichtbaar. Niet alleen staan er panden uit verschillende perioden, maar ook moeten er nog veel resten van niet meer bestaande huizen, of van vroegere fasen van huizen in de bodem bewaard zijn gebleven. Enkele van de nu nog bestaande panden zijn de opvolgers van 17^e-eeuwse buitenverblijven van de Nijmeegse elite. Aan de Korte Bredestraat staat de Petruskerk, die dateert uit de 16^e eeuw.

Niet alleen sporen uit het meer recente verleden van het dorp, maar ook oudere resten bevinden zich nog in de bodem. Zo zijn in 2009 aan de Wolfskuilseweg, ca. 500 m ten noordoosten van de onderzoekslocatie, tijdens een proefsleuvenonderzoek resten van een nederzetting uit de ijzertijd aangetroffen.¹ Deze periode is in dit westelijke deel van Nijmegen niet rijk vertegenwoordigd, maar deze vondst geeft aan dat er wel rekening mee moet worden gehouden. In 1966 is in de Kometenstraat, ca. 300 m ten oosten van de onderzoekslocatie, een graf gevonden uit de 2e eeuw na Chr.² Omdat het in de Romeinse tijd gebruikelijk was om doden in een grafveld bij te zetten, betekent de vondst van één graf ongetwijfeld dat er zich in de omgeving nog meer graven bevinden. Bovendien betekent de aanwezigheid van een grafveld ook dat in de nabijheid een nederzetting moet hebben gelegen. Mogelijk lagen beide langs de weg van Nijmegen naar Wijchen.

In 2009 is door BLAN een archeologische waarneming uitgevoerd in het 170 m lange tracé van een leidingsleuf in het pad haaks op de Kerkstraat tussen de huisnummers 85 en 95 (fig. 2, Kc1).³ Daarbij is gezien dat aan de zijde van de Kerkstraat de bodem tot ca. 60–100 cm –mv verstoord is. Het enige spoor dat aan die zijde is waargenomen is een greppel uit de 19e of 20e eeuw. Richting het zuidoosten, verder van de Kerkstraat vandaan, is onder de dunner wordende bouwvoor een oudere akkerlaag gezien. Er is geen vondstmateriaal in aangetroffen op basis waarvan deze laag gedateerd kan worden. Twee parallel lopende restanten van muren uit de 19^e of 20^e eeuw zijn geïnterpreteerd als tuinmuren. Op basis van deze waarneming is geadviseerd de grondwerkzaamheden voor de nieuwbouw op het terrein van huisnummer 95 zonder verder archeologisch onderzoek vrij te geven (fig. 2, Kc3).

In het jaar daarvoor is er een waarneming verricht bij de bouw van een woning aan de Korte Bredestraat 95 (fig. 2, Kb3).⁴ Hierbij zijn in het opgravingsvlak kuilen aangetroffen, sommige vierkant, andere grillig van vorm. Vondstmateriaal uit de kuilen dateert overwegend uit de 17^e tot 19^e eeuw, maar er is ook een kruik uit de 14^e eeuw gevonden.

Landschappelijk gezien ligt de Kerkstraat in een gebied waar door werking van de rivier oudere spoelzandwaaierafzettingen uit de voorlaatste ijstijd, het Saalien, verdwenen zijn.⁵ De bodem bestaat uit grofzandige grindrijke fluviaatiele afzettingen (Formatie van Kreftenheye).

1 Harmsen 2010.

2 Archeologische Beleidskaart gemeente Nijmegen (conceptversie 2, 2 december 2009), 149; Den Boesterd 1966, 101 (Archis3-vondstmelingsnummer 3092615100. In Archis3 wordt deze vondstmelding op de kaart geplaatst in de Boksdoostraat, ca. 400 m ten zuidoosten van de Kometenstraat).

3 Diepeveen & Hoek 2010.

4 Ongepubliceerde waarneming BLAN, 9–10 januari 2008.

5 Harmsen 2010, 4–5.

Figuur 3. Impressies van de werkzaamheden in de Kerkstraat. 1 het begeleiden van de aanleg van een huisaansluiting ter hoogte van huisnummer 74; 2 gegraven leidingsleuf aan de westzijde van de straat, in het meest noordoostelijke deel van het plangebied; 3 het ontgraven van de oude gesleiding aan de oostzijde van de straat.

3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

De archeologische begeleiding onder protocol opgraven heeft ten doel gehad alle door de graafwerkzaamheden bedreigde archeologische waarden te documenteren, en voor zover mogelijk het vondstmateriaal veilig te stellen. In het Programma van Eisen (PvE) zijn algemene en specifieke onderzoeksvragen geformuleerd.⁶ Deze vragen worden voor zover als mogelijk in dit rapport beantwoord. De algemene vragen in het PvE hebben betrekking op wat de aard, datering, kwaliteit, omvang, ligging (diepte t.o.v. maaiveld en hoogteligging t.o.v. NAP) en conservering van de archeologische sporen en vondsten en de diverse bodemlagen is. Tevens wordt gevraagd wat de relatie is tussen de aangetroffen resten, de vastgestelde stratigrafie, de bodemgesteldheid en het landschap (geomorfologie en reliëf). Tot slot wordt gevraagd of en zo ja hoe de sporen in verband staan met bekende gegevens uit de (naaste) omgeving en wat de historische context is van de archeologische resten. Tevens worden er specifieke vragen gesteld die relevant zijn indien er graven, wegen, verkavelingsstructuren en zaken uit de Tweede Wereldoorlog worden aangetroffen.

4 METHODIEK VAN HET VELDWERK

Binnen het onderzoek in de Kerkstraat is alles geadministreerd als werkput 1 (fig. 2). Tijdens de veldbezoeken is de uitgegraven grond onderzocht met de metaaldetector. Gaande het onderzoek bleek dat de meeste graafwerkzaamheden binnen het tracé van de oude huisaansluitingen en de kabel- en leidingsleuven plaatsvonden. Alleen langs de westzijde van de Kerkstraat (even huisnummers) is gegraven in ongeroerde grond, maar deze sleuf was ca. 30 cm breed en niet dieper dan 65 cm, te smal en ondiep om archeologische informatie op te kunnen leveren (fig. 3.1). Aan de oostzijde (oneven huisnummers) bleef men binnen de oude sleuven (fig. 3.2). Om die reden is op 15 juli 2015, in overleg met het bevoegd gezag, besloten de intensiteit van de archeologische begeleiding sterk te reduceren. Daarna heeft nog twee maal een veldbezoek plaats gevonden waarbij is geconstateerd dat er geen veranderingen waren ten aanzien van de manier van werken.

⁶ J. Habraken, 2015: *PvE Kerkstraat Nijmegen (Kc4)*, 16-04-2015, Nijmegen.

5 RESULTATEN VAN HET VELDWERK

Bij de archeologische begeleiding in de Kerkstraat is nergens een intacte bodemopbouw waargenomen omdat de werkzaamheden plaatsvonden in al verstoorde grond. Ook zijn er geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. De grond die uit de sleuven kwam was vrijwel overal nagenoeg vrij van voorwerpen waardoor metaaldetectie weinig interessante objecten heeft opgeleverd. Het gaat om zeven munten (tabel 1)⁷ en vijf andere voorwerpen. Hierbij zat een fragment van een ornament (koperlegering) dat gedateerd kan worden in de 19^e of 20^e eeuw (fig. 4.1). Verder zijn twee loden kabelbinders uit de 20^e eeuw gevonden waarmee een bundel kabels bijeen kon worden gehouden. Een ervan is compleet en voorzien van het opschrift *PTT W264-100* (fig. 4.2). Een moderne kunststof variant van deze kabelbinder heeft aan de ene zijde de opschriften 'IT40', 'TELEMAN 118.00579' en 'IT PRODUCTS' en aan de andere zijde 'IT PRODUCTS' en de materiaalcode '04' in een driehoek van pijlen, met daaronder 'PE(LD)' (fig. 4.3). Het gaat om een kabelbinder van Polyetheen van het lage dichtheidstype 04 van het bedrijf It Products. Telemann is een afkorting voor het glasvezelnetwerk *Telecommunication Metropolitan Area Network Nijmegen*. De overige twee gevonden objecten zijn niet nader te definiëren recente stripjes. Behalve de metaalvondsten is nog een fragment van geglazuurd steengoed gevonden. De vondsten zijn voornamelijk in het meest noordoostelijke deel van de straat aangetroffen, in de richting van het historische centrum van Hees, bij het kruispunt met de Bredestraat en Korte Bredestraat. In dit deel is tevens iets meer bouwpuin in de grond waargenomen.

Figuur 4. Een selectie van de metaalvondsten en een moderne strip van kunststof. Schaal 1:1 (1), 1:2.

RM

nr.	autoriteit	muntsoort	datering	muntplaats	type	bijzonderheden
1	–	oord?	ca. 1600	–	–	geheel afgesleten en gecorrodeerd
2	–	duit?	1600–1700	–	–	geheel afgesleten en gecorrodeerd
3	Staten van Friesland	duit	1626	Leeuwarden	PW. 6006	
4	Staten en stad van Utrecht	duit	1663	Utrecht	PW. 5108	
5	Staten van Holland	duit	1766	Dordrecht	PW. 2007	
6	Staten van Groningen en Ommelanden	duit	1770–1772	Groningen	PW. 8004 of 8004.1	jaartal niet leesbaar
7	Wilhelmina 1890–1948	1 cent	1925	Utrecht	Sch. 987	

Tabel 1. Overzicht van de munten. De gebruikte literatuur: *PW.* = Purmer & Van der Wiel 1996; *Sch.* = Schulman 1975.

6 CONCLUSIE

De graafwerkzaamheden hebben vrijwel volledig plaatsgevonden binnen oude kabel- en leidingtracés. Hierdoor kon niet vastgesteld worden of er oudere sporen in de grond aanwezig waren. De spaarzame hoeveelheid vondsten heeft weinig informatie opgeleverd. Hierdoor is het niet mogelijk de onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen te beantwoorden. De enige voorzichtige conclusie mag zijn dat de vondstdichtheid in de buurt van het historische centrum van Hees groter is dan in de nabijheid van de Dennenstraat in het zuidwestelijke deel van de Kerkstraat.

LITERATUUR

Diepeveen, M.C. & R.G.J.M. Hoek, 2010: *Archeologische waarnemingen in een leidingsleuf op het perceel Kerkstraat 85-95*, Nijmegen (Archeologische Berichten Nijmegen – Briefrapport 58).

Harmsen, C., 2010: *Nederzettingssporen uit de ijzertijd en Romeinse tijd. Archeologisch onderzoek aan de Wolfskuilseweg in Nijmegen*, Nijmegen (Archeologische Berichten Nijmegen – Briefrapport 81).

Purmer, D. & H.J. van der Wiel, 1996: *Handboek van het Nederlands kopergeld 1523-1797*, Vriezenveen.

Schulman, J., 1975: *Handboek der Nederlandse munten van 1795-1975*, Amsterdam.

Illustratieverantwoording

CH Carmen Harmsen
RM Rob Mols
RS Robin Stoots

Lijst van afgebeelde vondsten

figuurnummer	vondstnummer
4.1	5
4.2	2
4.3	n.v.t.

|

Uitgave

GEMEENTE

Bureau Leefomgevingskwaliteit
Archeologie
Postbus 9105
6500 HG NIJMEGEN